

RESSENYES

LABORDA, Xavier

Comunicació institucional i literatura de paperera

València: Tres i quatre, 2002, 225 p.

La pràctica de l'Anàlisi Crítica del Discurs ha tingut un prolífic i productiu camp d'aplicació en la comunicació política dels parlamentaris, els ministres i sobretot els caps de govern. Però les seves possibilitats no es limiten a la —diguem-ne— gran política—, sinó que, com mostra l'obra que ens ocupa, s'estenen per tot arreu on hi ha (re)producció d'ideologia i dominació, cosa que passa en particular en els àmbits de la comunicació local institucional.

L'autor, professor de Lingüística a la Universitat de Barcelona, analitza una mostra de documents que ell anomena «literatura de paperera» perquè després d'una vida molts cops efímera acaben oblidats o caducats a qualsevol magatzem municipal, paperera o prestatge públic o privat. Es tracta, en realitat, tant de textos —fragments discursius— periodístics diversos, com d'altres produïts per l'ajuntament de Sant Cugat del Vallès, a vegades sense firma, o de documents dels seus alcaldes (o almenys firmats per ells), que van des de presentacions de llibres sobre la ciutat, manuscrits de discursos, guies de serveis, compendis de l'acció de govern, salutacions de Festa Major, calendaris, etc.

La part més interessant, i que més justifica la tria d'aquesta població, consisteix en la discussió dels termes usats per autoritats, dirigents locals i alguns periodistes per construir els «nosaltres» i els «altres». D'entrada, sovintega una radical distinció entre «els nouvinguts» —malgrat que faci més de vint anys que hi viuen— i els «santcugatencs de sempre», encara que amb el temps, les distincions es sofisticuen fins a establir fins a set categories diferents: «Estrangers, immigrants», «forasters, turistes», «immigrants de l'Estat espanyol», «nouvinguts», «integrats», «santcugatencs d'adopció» i «santcugatencs de sempre». A les set etiquetes, l'autor, amb sorna, proposa afegir-hi una nova que no està en ús (i menys per part dels responsables municipals), però no per això irreal, la dels nou-marxats, que implícitament es refereix a aquells que no ha pogut suportar l'accelerat ritme de creixement de la ciutat i ni els preus que l'han acompanyat.

La categorització distintiva entre els que són d'aquí i els que no ho són, en les seves diverses variacions, té efectes immediats sobre la legitimació de les posicions dels uns i dels altres, particularment en

relació amb les demandes socials que afronta l'ajuntament d'una ciutat que creix vertiginosament i es queda curt en posar a l'abast dels ciutadans els serveis públics que farien falta. La posició dels «nouvingsuts», per molt que se'ls lloï i qualifiqui en ocasions de «fantàstics» nouvingsuts, no deixa de ser estimada com la d'uns ciutadans que potser no acaben de saber ben bé que li convé a la «nostra» ciutat. L'autor mostra així, a l'escala local, la rellevància dels termes amb què s'identifiquen els actors en els conflictes, ja siguin de baixa o d'alta intensitat.

Els termes en ús no sempre serveixen per a classificar —i deslegitimar si convé— sinó també per autolegitimar-se a vegades amb el recurs a expressions ambigües. Una identificació precisa seria de desitjar per fugir d'enganyoses polisèmies —que l'autor posa en evidència— com les expressades en els discursos autoelogiosos de les autoritats cap un «nosaltres», on no queda clar si el que declama es refereix als «santcugatens de sempre», a tots els ciutadans, a l'ajuntament, a l'equip de govern o al majestàtic plural en substitució de l'alcalde.

L'obra demostra abastament tant l'afany publicador d'alguns alcaldes com la consciència dels de CiU de la importància de qualsevol oportunitat per influir políticament en la visió de la ciutat i (des)orientar les inquietuds dels conciusciutadans. Per exemple, la tria de les il·lustracions per als calendaris institucionals s'enfoca cap a la història i el passat, cosa que queda parcialment justificada pel l'esplèndid antic monestir, però contrasta —aquí un altre dels encerts de Laborda— amb opcions d'altres ajuntaments de la perifèria barcelonina (Rubí o Viladecans, per exemple) encarats cap a problemes o propostes del present i suggerint la participació ciutadana en la seva gestió. Formes d'encarar-ho que suggereixen visions diferents de la democràcia local. I, per cert, ja que no només de text es fa el discurs, tant d'uns calendaris com

dels altres hagués estat bé que el llibre mostrés alguns exemplars, sense necessitat que la reproducció fos d'altíssima qualitat. Les fitxes tècniques descriptives dels calendaris són d'agrair, però es queden una mica curtes.

Les salutacions dels alcaldes arran de les festes majors —un capítol en alguns apartats potser massa extens i detallista— són un prova més d'una política comunicativa dirigida, com afirmen els mateixos responsables municipals, al reforçament de la identitat. Cosa que sense estar despullada de rellevància, mostra per on van els criteris de prioritat. S'il·lustra també en aquest capítol, la marca que la transició política ha deixat en les salutacions. Es palesa l'abandonament progressiu de formes participatives —sovint assembleàries— en favor de formes institucionalitzades i anodines de la festa i de la democràcia. És la diferència entre ciutadans i espectadors.

Encara sobre el paper de la identitat, dins de l'últim capítol, s'esplaià Laborda de forma brillant en la dissecció d'un pròleg del llavors alcalde Joan Aymerich (CiU) (1996) en què aquest, fent ús d'una metàfora de mestre d'obres i al·ludint a la necessitat de assegurar els fonaments de l'edifici (Sant Cugat), parla del risc en què es troba «l'essència mateixa de la comunitat» i de com per fer-hi front «s'han activat un conjunt de polítiques que anomeno d'identitat i que travessen de dalt a baix tota l'acció de govern, i que es fa explícita en diverses àrees municipals. Polítiques d'identitat són aquelles que afavoreixen l'arrelament dels ciutadans, el coneixement de la nostra història, costums tradicions o la preservació del patrimoni arquitectònic i natural.»

Assenyala Laborda, tot comentant el text, que «si tot el que es fa pretén assegurar la identitat, hom pot recelar que aquí s'amaguin dos problemes. Un és que potser s'està donant voltes sobre un concepte tautològic, que ens diu que tot el

que es fa busca refermar la identitat i, alhora, que la identitat es referma fent les coses que promou l'Ajuntament. Natura, comunicació i transport, educació, comerç, indústria..., és a dir, totes les àrees administratives estan dedicades a l'elevada tasca de satisfer no només unes necessitats de servei dels ciutadans sinó un sentit de pertinença. El segon problema sorgeix d'aquest punt, ja que ens hem de preguntar quin sentit simbòlic de pertinença promou l'equip de govern. Encara més, ¿és que la identitat no amalgama molts rols personals i moltes pertinences socials? Per altra banda, ¿ha de ser considerada la identitat un estat o bé un procés de cerca? I, si comprovem que consisteix en un procés inesgotable, ¿ha de resultar d'un doctrina simplista presidencialista o de l'experiència de la discòrdia i del compromís?»

L'impacte en la consciència política dels ciutadans que puguin tenir els fragments discursius analitzats per Laborda

és variable i, per tant, alguns d'ells són en aquest aspecte secundaris, però més enllà d'això —i aquí un altre dels encerts— revelen l'ADN ideològic de certes autoritats municipals i en particular d'algunes de CiU (encara que també hi hagi textos d'altres) i per això, el llibre que comentem —més enllà de la localitat específica— és especialment interessant tant pels periodistes que cobreixen els actes dels polítics com pels que treballen en gabinets de premsa d'ajuntament o en ràdios o televisions locals. De forma particular per a aquells que hi treballen i no combreguen amb la ideologia de qui els mana i/o discrepen de les orientacions professionals que reben, perquè amb l'anàlisi de Laborda descobrim noves fibres de la microfísica del poder.

Xavier Giró

Universitat Autònoma de Barcelona.
Departament de Periodisme i
Ciències de la Comunicació